



לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת דברים ותשעה באב, תשס"ה
מספר 613

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

"לפי שהם דברי תוכחות" (רש"י, דב' א: א)

בפרשת דברים אנו פותחים את ספר "משנה תורה", שבו "הואיל משה באר את התורה הזאת" (דב' א: ה).

לפני פטירתו חוזר משה רבנו על קורות העם במדבר, מלמד את התורה לכלליה ופרטיה, ותוך כדי חזרה על מה שכבר נאמר והזכרת מצוות מיוחדות, הוא מוכיח את העם בדברים קשים, בתקווה שיתקנו את דרכם בעתיד. וכך הם דברי הספרי כפי שהובאו על-ידי רש"י: "אלה הדברים" - לפי שהם דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

גם ישעיהו הנביא בדברי נבואתו בהפטרה לפרשת השבוע מוכיח את העם, אולם סגנון דיבורו שונה מזה של משה. הנביא ישעיהו מתבטא במילים קשות (יש' פרק א, פסוקים א, ב, ד, ט, יד): "בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי", "זרע מרעים בנים משחיתים... כסדם היינו". לעומת ביטויים קשים אלו אין אנו מוצאים בפרשתנו דברי תוכחה בסגנון כזה, ובוודאי לא השוואה לסדום ועמורה.

ההבדל בין נבואת משה לנבואת ישעיהו איננו סגנוני בלבד, אלא מהותי: תוכחתו של הנביא ישעיהו היא תוכחת שעה; הוא מתנבא על מצב נתון בזמן מסוים. ישעיהו חזה בימי עוזיהו, יותם, אחז, יחזקיהו מלכי יהודה, ונבואתו הייתה לאותו זמן נתון ועל יהודה בלבד. דברי משה, לעומת זאת, מכוונים אל כל העם, ונבואתו היא באספקלריה המאירה גם לעתיד; לא רק לציבור מסוים בזמן מסוים, אלא לכלל ישראל לדורותיו.

"ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את פי... ויצא האמרי... לקראתכם... ויפתו אתכם... עד חורמה" (א: מג-מה). דברים שאולי אינם נשמעים כה חריפים אך משמעותם קשה מאוד לעתיד. "ותשבו ותבכו לפני ה'", חז"ל אמרו (סנהדרין, קד ע"ב ד"ה "בכה תבכה בלילה"):

שתי בכיות, אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני. בלילה - על עסקי אותו לילה שנאמר 'ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא' (במ' יד: א). אמר רבא אמר רב יוחנן: אותו לילה ליל תשעה באב היה... אמר הקב"ה לישראל 'אתם בכיתם בכייה של חנינם ואני אקבע לכם בכייה לדורות'.

משה רבנו צופה את התגובה העתידה לבוא על עם ישראל בעתיד הרחוק בשל מעשיהם הרעים. עם ישראל בכה שתי בכיות לא מוצדקות, ועונשם היה שבעתיד יבכו שתי בכיות מוצדקות. לא בכדי אנו קוראים בפרשה זו בתוך דברי התוכחה של משה את התזכורת של מעשי המרגלים שהוציאו דיבת הארץ רעה, ובעטיים היה היום הנורא הזה יום בכייה לדורות, כדבריו של רבי יוחנן שהובאו במדרש רבא וצוינו על ידי רש"י המוסיף עוד (דב' א: א): "בין פארן ובין תפל

ולבן" - חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו תפל ולבן, אלא הוכיחם על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן באמירתם 'נפשנו קצה בלחם הקלוקל' ועל מה שעשו במדבר פארן על-ידי המרגלים.

שבת זו מוכרת יותר בשם "שבת חזון", על שם ההפטרה שאנו קוראים בה, שכל-כולה כתב אשמה חריף על בני ירושלים ומנהיגיה. מהו מוסר ההשכל לנו ולדורנו?

חז"ל השיבו על כך במאמרם: "כל דור שאינו נבנה בית המקדש בימיו מעלים עליו כאילו הוא החריבו" (ירושלמי, יומא פרק א, הלכה א). יש כאן מסר לדורות שהוצאת דיבת הארץ רעה בימי המרגלים היא הגורם העיקרי לחורבן, ותוצאותיה עדיין תקפות בימינו, שכן בית המקדש טרם נבנה מחדש בדורנו.

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" (דב' א: א). דברי משה נאמרים לכלל ישראל, מהם הדברים? "אל כל ישראל" - שיהיו ישראל מקורבים ומקושרים יחדיו באחדות שלמה ויקוימו דברי הנביא זכריה פרק ח: יח-יט: "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמ'עדים טובים והאמת והשלום אהבו".

הרב ד"ר חניאל פרבר
מכללת יהודה ושומרון